

Tortosa sota les bombes: una ciutat marcada per l'aviació feixista

Entre febrer de 1937 i desembre de 1938, la ciutat va patir una vuitantena d'atacs aeris amb prop d'un centenar de víctimes

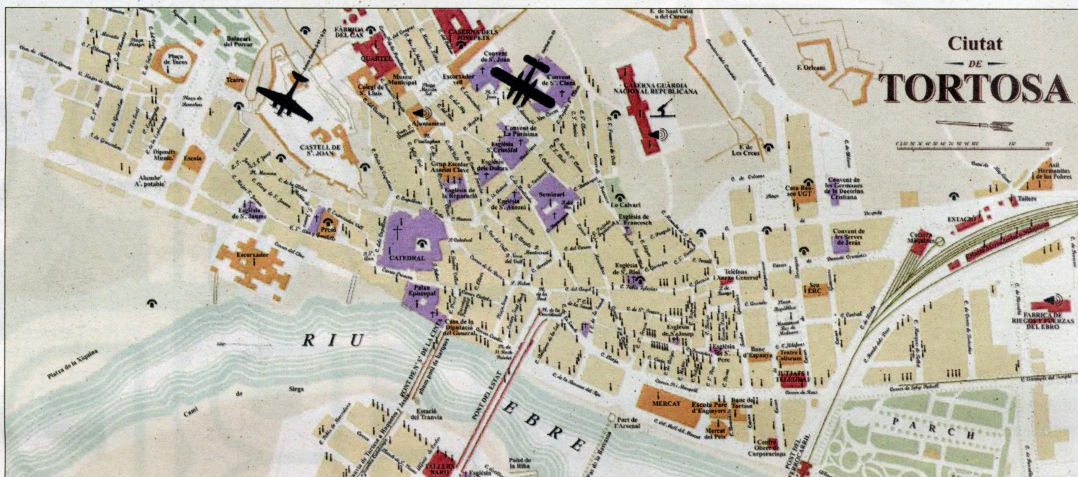
Tortosa David Benito Llatge

Els bombardejos durant la Guerra Civil a Tortosa sovint han passat desapercebuts perquè el nombre de víctimes mortals no va superar, ni de bon tros, el d'altres poblacions capitals, ni el de Granollers, que només amb un dia va superar els dos centenars de víctimes.

En el cas de Tortosa, la documentació sosté que entre el febrer de 1937 i el desembre de 1938, la ciutat va rebre una vuitantena d'atacs aeris, amb gairebé un centenar de víctimes totals. De fet, el primer dels atacs aeris queda molt ben registrat per Josep Subirats Piñana al diari *El Pueblo*, en data 25 de febrer de 1937. **"La criminal aviació al servei del feixisme i comanada, al parèixer, per l'espanyol Franco, ens va bombardejar la nostra ciutat. Ciutat oberta, sense cap objectiu militar, amb l'únic i inconfusible motiu de causar-nos víctimes, destruir i sembrar malestar i pànic entre el nostre veïnat"**, assenyala en el primer paràgraf. I aquí és on se demostra que, per primer cop a Espanya, l'objectiu militar també implicava atacar la població civil, per a intentar minvar les forces de l'adversari. La guerra es trasllada més enllà dels fronts de soldats; la població forma part activa de les estratègies.

Quan van començar els bombardejos, normalment, se feien amb nocturnitat, mentre la gent dormia. Així ho relata Joan Monclús: **"Aquells assassins, bandolers, actuen de nit, per sumar més víctimes, puix mentre el treballador reposa de la seua fatiga, l'infant dorm als anys de la seua innocència, al costat de la mare, el vellet està al repòs i espera d'una mort tranquil·la i sosegada. No és fàcil escapar-se, i és més grossa l'agrapada"**. La crònica de Monclús apareix a la publicació periòdica *Lluita*, el març de 1937.

A través d'estos reculls de premsa, se pot traçar una cronologia, més o menys fidedigna, del que van ser els atacs aeris a la ciutat.

Mapa de les bombes que van caure a la ciutat, publicat pel Museu de Tortosa amb motiu de l'exposició comissionada per Toni Royo "Sota un núvol de pols groga". Sobre estes línies, vista aèria d'un bombardeig a Tortosa i magatzems de l'estació de ferrocarril destruïts. /BIBLIOTECA NACIONAL DE ESPAÑA

El procediment sempre era el mateix: se sentia una alarma, se tallava l'electricitat, començaven a sentir-se els avions i anaven dixant les detonacions.

EL METGE PRIMITIU SABATÉ En moltes d'estes cròniques apareix el nom de Primitiu Sabaté, un metge i cirurgià nascut a Tortosa el 1888 i que, juntament amb el seu germà Secundino, va fundar la Clínica Sa-

baté. Tal centre va suposar vital per a salvar ferits durant la Guerra Civil, i sobretot quan hi havia algun atac aeri. **"Tot seguit es varen oir unes detonacions, efecte de les bombes llançades per l'aviació feixista. Immediatament, acudiren les ambulàncies de la Creu Roja i el camarada Sabaté. Els ciutadans, que també varen acudir ràpidament, procediren a l'extracció de probables víctimes, desenruntant tot allò**

que sepultava", constata una publicació de *Lluita*, del març del 1937. El metge va ser afusellat pel franquisme l'any 1939, amb només 51 anys.

Els relats se repetixen durant mesos en portades i articles que sempre quedaran com a testimoni de l'horror de la guerra. És coneguda la crònica titulada "Ales negres sobre Tortosa", que la publicació *El Poble* va fer el juliol de 1937, del

quart capítol més significatiu dels bombardejos.

Les històries a la premsa no es queden només en fronteres locals, també s'explicava, des d'una altra perspectiva, a través de mitjans internacionals, com és el cas de *Il Legionario*, que enviava a periodistes italians a la guerra per a seguir les accions dels soldats del seu país. Una de les seues publicacions és de Raffaello Patuelli, que relata un dels